

- [Vijesti](#)
- [Vjera](#)
- [Obitelj](#)
- [Kultura](#)
- [Academicus](#)
- [Video](#)
- [Kolumne](#)
- [Misna čitanja](#)
- [Velike teme](#)

KRŠĆANSKI KONTEKST ZAPADNE KULTURE (5)

Matija Štahan: Dylanov ep 'Murder Most Foul', žrtva i doba Antikrista koje je tek počelo

Žrtvenome jarcu obično se pripisuje krivnja za onaj problem koji u danom trenutku tišti dotično pučanstvo, s jasnom računicom – eliminiramo li krivca, naši problemi također će nestati. Taj jarac postalo je kršćanstvo

Piše: Matija Štahan

Foto: [John McSparran](#)

Tumačiti pjesme stvarnošću posve je legitimno, ali ponekad je poticajnije činiti obratno, odnosno stvarnost tumačiti pjesmama. Primjerice, *Murder Most Foul* – završna pjesma novoga albuma Boba Dylana *Rough and Rowdy Ways*, objavljena usred prvoga vala koronavirusa – proizlazi iz istog arhetipskog praznovora kao i starodrevni mitovi ugaslih civilizacija, a prepoznaje i srž svih arhetipova, odnosno bogotvornu moć žrtve. Kao jedan od ključnih kriterija lučenja kršćanstva od poganstva, tretman ljudske žrtve jednako je relevantan u vremenima Isusa Krista, kao i [Johna F. Kennedyja](#) – o kojemu Dylan pjeva – ali i današnjih figurâ i fenomena, poput Donalda Trampa, Joea Bidena, kao i Georgea Floyda, QAnona i pandemije koronavirusa.

Dylanova pjesma vrti se oko Kennedyjeva ubojstva 22. studenog 1963. godine, predstavljajući ga u arhetipskim terminima, kao čovjeka čije je smrt obilježila smjenu razdoblja: „Na dan kad su ga ubili, netko mi je rekao: / 'Sinko, doba Antikrista tek je počelo'“. Lirski subjekt šekspirijansku narav atentata na predsjednika, koja se odražava u frazi „murder most foul“ iz *Hamleta*, izvodi iz načina na koji je Kennedy ubijen, ali predsjednička smrt za nj nadilazi makabrične elizabetanske

tragedije, jer je ponajbolje opisuju biblijske slike, pa se među mnogobrojnim stihovima ove gotovo sedamnaestominutne skladbe nalaze i primjedbe kako je Kennedy „odveden na klanje kao žrtveno janje“; štoviše, on je „ubijen kao ljudska žrtva“, i to „na oltaru izlazećeg sunca“.

Murder Most Foul implicira da je Kennedyja ubila neka zavjerenička skupina – vojno-industrijski kompleks, tajna služba, masonske lože ili neki n-ti entitet – baš kao što je i svaki žrtveni jarac zapravo žrtva koja protiv sebe ujedinjuje ovaj ili onaj kolektiv; cjelokupnu zajednicu ili neki njezin dio. Danas je očito kako je Kennedyjevo ubojstvo rezultiralo deifikacijom njegove persone, i postalo dijelom narativa koji zadovoljava sve žanrovske kriterije za mit, otprilike kao i priča o atentatu na Ozirisa u drevnomu Egiptu. Sigmund Freud – lucidan mislilac kad se nije bavio psihoanalizom – pokazao je kako je riječ o uobičajenu scenariju, a koji, u nadogradnji Renéa Girarda, ukratko zvuči ovako: u očima kolektiva, eliminacija žrtve postaje podsvjesno povezana s povratkom sklada u zajednicu kroz ujedinjenje svih njezinih žitelja – doduše, protiv sebe same – čime je se postupno, kroz generacijski filter usmene predaje, počinje poimati kao božansku figuru. Dakle, „žrtveni mehanizam“ podrazumijeva društveni razdor, ujedinjenje mase protiv „žrtvena jarca“, nestanak žrtve i, naposljetku, njezinu apoteozu.

Kao što je Girard pokazao u nizu svojih djela, „žrtveni mehanizam“ sveprisutan je fenomen, na ovaj ili onaj način ugrađen u srž svake civilizacije. Žrtvenome jarcu obično se pripisuje krivnja za onaj problem koji u danom trenutku tišti dotično pučanstvo, s jasnom računicom – eliminiramo li krivca, naši problemi također će nestati. Girard taj obrazac prepoznaje u gotovo svim kulturama, dokazuje tražeći ponajprije u mitovima svih provenijencija koji dijele zajednički nazivnik ujedinjavanja protiv zajedničkog „neprijatelja“, uklanjajući ga protjerivanjem ili umorstvom. Prema Girardovoj misli, nasilje i mržnja su zarazni – zarazniji, moglo bi se reći, i od mutiranog soja [koronavirusa](#) – a instrumentalizira ih se za istrebljenje žrtvena jarca, što pak stvara iluziju kako su problemi zajednice riješeni. Žrtva i božanstvo se, dakle, nakon nekoga vremena, u općoj percepciji počnu isprepletati.

Pojam „žrtveno janje“ dolazi iz *Staroga zavjeta*, gdje Aron žrtvuje kozu za grijeh Izraelaca i šalje drugu, koja simbolički odnosi te grijeh, u pustinju. Istovjetan je koncept prisutan i u svetim pripovijestima drugih kultura, od podjednako elementarnih, pa do znatno sofisticiranijih formi. Svakodnevne manifestacije ovoga procesa rijetko se javljaju u onako čistome obliku kao u mitologiji i religiji, iz kojih je povijesno izvedena i književna umjetnost, gdje ga je Girard isprva i primijetio. Pa ipak, svakodnevni život svakog pojedinca doista je satkan od nerazmrsive mreže „žrtvenih mehanizama“, velikih i malih, gdje je svatko od nas u isto vrijeme i prgonitelj i žrtva, ali ti su „žrtveni mehanizmi“ obično ublaženi efemernošću svakidašnjih zbivanja i sublimiranim, razrijeđenim nasiljem naše civilizacije.

Kao arhetipski primjer „žrtvena mehanizma“ Girard ističe priču o Edipu, kao mit pretočen u Sofoklovu tragediju. Antički ekvivalent Covida, odnosno kuga, bacila je Tebu na koljena. Sudbinska krivnja leži na vladaru Edipu, rođenome princu, no ostavljenom u divljini zbog proročanstva po kojemu će ubiti vlastita oca i oženiti majku. Edip je to ipak učinio – doduše nesvjesno – usmrivši stranca koji mu je zapravo bio otac i oženivši tebansku kraljicu, ne znajući da mu je majka. Ipak, krivnja je njegova, a Teba ne može biti spašena dok Edipa ne sustigne kazna, stoga se on samoosjepljuje i samoprogoni iz grada. Žrtva je, dakle, podnesena, a kolektiv ponovno zapada u harmoniju. Girard uvjerljivo pokazuje kako je temeljni obrazac ove priče – gdje krivnja žrtve opravdava njezin kraj – uobičajena i sveprisutna u pretkršćanskim društvima.

Jednom riječju, univerzalni koncept žrtvovanja utkan je duboko u ljudsku narav, oblikujući kulture od njihova iskona kao svojevrzni metafizički *deal* s božanskim silama – ritualno čemo iskupiti grijeh cijele zajednice žrtvovanjem čovjeka ili životinje, a božanstvo će nam zauzvrat osigurati dobrobit u sadašnjosti i budućnosti. Paradoksalno, ovaj poučak upravo je u kršćanstvu najistinitiji, ali ne zbog volje rulje koja urla: „Raspi ga“, već htijenja Isusa Krista: Janjeta koje – riječima sv. Ivana – oduzima grijeh svijeta, simultano, kako prepoznaje Girard, demistificirajući „žrtveni mehanizam“ kao samu strukturu grijeha. Prema Girardu, Krist se uklopio u taj arhetipski obrazac, ali samo kako bi ga raskrinkao, pokazujući da je razlika između kršćanstva i poganstva – unatoč tome što se i jedno i drugo služi mitskim jezikom – u tome što arhaiski mitovi afirmativno vrednuju „žrtveni mehanizam“, a biblijske ga knjige osuđuju, ne percipirajući ga kao rješenje, već temeljni problem čovječanstva.

Ostvarujući se na svim razinama društva, pa tako i u političkom životu, „žrtveni mehanizam“ danas se rijetko javlja u čistome obliku Girardove formule, ali u krnjim je oblicima gotovo sveprisutan. Uzmimo, pored Kennedyja, za primjer [Donald Trumpa](#). Na njega su savršeno primjenjivi različiti aspekti Girardove jednadžbe: s jedne strane, medijska mašinerija srednje struje gotovo jednoglasno ga je pretvorila u žrtvenoga jarca čija će eliminacija nanovo harmonizirati američko društvo; s druge strane, u digitalnim bespućima, gdje caruju „teorije zavjere“ poput QAnona, Trumpa se poima dnevno-političkim Mesijom koji će, razotkrivajući skrivenu moralnu trulež američkih kulturnih i političkih elita, iskupiti SAD. [George Floyd](#), kao žrtva policijske brutalnosti, nije poslužio kao žrtva koja odnosi krivnju, već kao žrtva koja homogenizira kolektiv oko problema koji će se riješiti iznalaženjem novoga žrtvenog jarca.

Masovni i novi mediji se međutim, u sprezi s politikom, vrlo lako preobražavaju u industriju proizvodnje žrtvenih jaraca. U presedanskom kontekstu globalne pandemije, žrtveni jarci za širenje bolesti bili su ili jesu i Donald Trump – kojega je takvim, u predizbornom kontekstu, za one koji koronu preuveličavaju označio Joe Biden – i, primjerice, Bill Gates, kojega takvim vide upravo oni koji imaju tendenciju umanjeti opasnost. I dok jedni teže za žrtvovanjem zajednice i ljudskih odnosa, zatvaranjem cjelokupna društva, ukidanjem svetih misa i preobrazbom obitelji u skup atomiziranih pojedinaca, druga krajnost predstavlja najnoviji prilog sveprisutnoj „kulturi smrti“, koja sve više dominira Zapadom, perfidno žrtvujući nerođenu djecu i nemoćne bolesnike lažnom bogu Napretka, a rješenje pandemijskog problema vidi u svojevršnom žrtvovanju staraca. (Želja za imunitetom krda lako prerasta u mentalitet krda, koji i stoji u pozadini svakog raspeća).

Kakve veze sve navedeno ima s *Murder Most Foul*? Prije svega, takve što se na sve navedene fenomene Dylanova pjesma može primijeniti podjednako učinkovito kao i Girardovi koncepti. Prepoznajući arhetipske obrasce, svjestan kako se u njima krije i ključ budućih zbivanja, Dylanove stihove s početka godine može se čitati kao anticipaciju revolucionarnog nagona za brisanjem prošlosti, koji je proizašao iz prosvjeda zbog smrti Georgea Floyda, a sveo se na destrukciju spomenika velikana američke povijesti i zapadne kulture, kulminirajući sa srušenim kipom samoga Krista: „Duša nacije rastrgana je / I zapada u polaganu odumiranje / I prošlo je 36 sati od Sudnjega dana“. Poprište Kennedyjeve smrti, koja kroz *Murder Most Foul* prerasta u simbol smrti stare Amerike, Dylan označava kao „mjesto gdje su nada, ufanje i ljubav umrli“. Pored ostalih dijelova pjesme koji se na 1963. godinu mogu odnositi jednako kao i na sadašnjost, razdoblje otpočeto Kennedyjevom smrću Dylan prigodno, kao i suvremeni ezoterici solsticijsko poravnavanje Jupitera i Saturna 2020. godine, naziva početkom „doba Vodenjaka“.

U Girardovoj misli, kršćanstvo je religija – ili stanje uma i duše – koje supstancijalno mijenja način na koji svijet funkcionira, preokrećući staru žrtvenu tradiciju naglavce. Više nema filozofije „oko za oko“, ističe Girard, novi normativ – definitivno uspostavljen Isusovom pojavom – sastoji se od riječi „Okreni drugi obraz“ koje lome „žrtveni mehanizam“ u krhotine. Očekujući tendencije koje se danas sve jasnije ostvaruju, Girard je prije više desetljeća predvidio pojavu novoga totalitarizma koji parazitira na kršćanskom konceptu milosrđa, ali ne kako bi, poput kršćanstva, razbio „žrtveni mehanizam“, već kako bi potajno u taj destruktivni *perpetuum mobile* upregnuo one Druge, kroz povijest zlostavljane i marginalizirane. Kako bi se ostvario, baš poput starih totalitarizama koji su za žrtvenoga jarca uzimali čitave rase ili klase, svoju će žrtvu novi totalitarizam pronaći upravo u povijesnoj silnici koja je demistificirala i ukinula „žrtveni mehanizam“ – to jest, kršćanstvo kao ishodištu suvremenosti. Tada bi, u skladu s Girardovom vizijom pretvorbe žrtava u bogove, svijet naposljetku ipak shvatio istinu kršćanstva – ali tek onda kada ga, takoreći, više niti ne bude.

Novi totalitarizam, čije se klice kriju u ideologiji koja prešutno opravdava revolucionarnu devastaciju civilizacijskih simbola i sakralnih objekata, rušenja kipova Isusa i Marije, koja falsificira kršćansko nasljeđe prikazujući ga generatorom nepravde, koja izvrće cjelokupnu kršćansku poruku lažno predstavljajući sebe samu donositeljicom jednakosti – ali to čini kroz perpetuiranje svih poganskih obrazaca od arhaiskih barbarstava iz prapovijesti do eugenike prošlostoljetnih totalitarizama – nije samo izraz želje za smrću Amerike ili cjelokupnog Zapada, već je i posvemašnji kontrast kršćanstvu, ili – antikršćanstvo. Koje bi bilo njegovo ključno svojstvo? Povratak ljudske žrtve, naravno. Dylanovim riječima, „doba Antikrista tek je počelo“.

Bob Dylan - Murder Most Foul

*Članak je dio niza [“Kršćanski kontekst zapadne kulture”](#), a objavljen je u sklopu projekta poticanja kvalitetnog novinarstva Agencije za elektroničke medije. Dozvoljeno je prenošenje sadržaja uz objavu izvora i imena Autora.

Objavljeno: 27. prosinca 2020.

- Oznake:
- [#BobDylan](#)
- [#J.F.Kennedy](#)
- [#Kršćanskikontekstzapadnekulture](#)
- [#kršćanstvo](#)
- [#MatijaŠtahan](#)
- [#ReneGirard](#)
- [#žrtva](#)

1 komentar

Sortiranje po:

Dodajte komentar...

Anđelko Šmit

Dylan je genijalan kao i uvijek. Ovo je remek-djelo. Čuo sam ga odmah kad je objavljen početkom godine i oduševio me kao i cijeli album. Obavezno pogledati JFK sa Kevin Costnerom i poslušati ovaj Dylanov ep i neće biti nedoumica tko je ubio Kennedyja.

Sviđa mi se · Odgovor · 2 tj.

MISNA ČITANJE

SV. HILDEGARDA I HRANA KAO LIJEK

- recepti i savjeti o zdravoj prehrani
- korisna i štetna svojstva namirnica
- „kuhinjski otrovi“
- o začinskomu bilju, primjeni i uzgoju
- i još mnogo više na više od 350 stranica

više na verbum.hr

Učlani se u Klub prijatelja portala Bitno.net i podrži naš rad!

— KLIKNI I DOZNAJ VIŠE! —